

Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Medeltida härbre i Färnäs

Det medeltida härbret i byn Färnäs i Mora har daterats till tidigt 1300-tal, och byggnaden ger god insikt i medeltida timringsteknik. Färnäs tätbebyggda bymiljö har pekats ut som riksintresseområde för kulturmiljön. Härbret i Färnäs byggnadsminnesförklarades 2007.

Beskrivning

Historik

Färnäs är det äldsta belagda bynamnet i Mora socken och nämns för första gången på 1300-talet som Fyrnaes. Sedan 1500-talet har byn varit en av de största i Mora socknen.

De äldsta kvarvarande timmerbyggnaderna i Sverige härrör från 1200-talet. Flera av dessa finns i Dalarna, exempelvis eldhuset på Zorns gammelgård som daterats till 1237. Genom att studera timringstekniken och knutarnas konstruktion och form kan vi se när en byggnad är uppförd.

Man kan även genom dendrokronologisk datering avgöra när virket till byggnaden är avverkat. För att få fram den ursprungliga åldern antas att byggnaden byggdes av färskt virke. Åldern på virket i härbret i Färnäs har daterats dendrokronologiskt till 1344–1345.

Arvssedvänjorna i trakten var att alla syskon delade på hemmanet. De timrade husen sågs som lösöre, vilka lätt kunde plockas ned och återuppföras på en ny plats. Många äldre byggnader har därför flyttats en eller flera gånger, så även detta härbre. Om detta vittnar bland annat uppmärkning och numrering av timret.

Härbret kom till sin nuvarande plats någon gång efter storskiftet på 1840-talet. Nuvarande ägare till härbret har fått det genom arv, under hans livstid har härbret stått på platsen. Under 1990-talet restaurerades härbret. Bland annat har syllramen på stolpunderredet bytts ut och ett nytt vedtak lagts. Dessa åtgärder utfördes med traditionell teknik och material. 2022 lades ett plåttak för att skydda härbret.

Miljö

Härbret är beläget centralt i byn Färnäs i Mora kommun i en tätbebyggd bymiljö. I Färnäs finns ovanligt många medeltida timmerbyggnader bevarade. Bygatussystemet i Färnäs är mycket intressant och välbevarat med gamla timrade gårdar på täta rader efter bygatorna. Den stora bygatan har bevarade fägator som löper parallellt på var sida om vägen.

Byggnaden

Härbret är byggt i två våningar med ingång på södra långsidan. Det är uppfört med medeltida timringsteknik med rännknut med enkelt hak och sexkantsknutar. Takvinkeln är ovanligt spetsig och yttertaket är ett ålderdomligt så kallat laggtak. Detta består av halvkluvor som löper från gavel till gavel och har hakats fast i timmerväggen.

Dörrpartiet är av medeltida karaktär med breda gåter. Dörren, av två stående brädor som hålls samman av två narar på insidan, har en medeltida låskubb i trä och är försedd med handsmidda beslag.

Den vanliga gården i Dalarna var en fyrkantsgård med många mindre timmerbyggnader kring en öppen gårdsplan. Härbrena placerades utanför gårdsfyrkanten men under uppsikt från huvudbyggnaden.

Härbret står högt från marken på stolpar som i sin tur står på en extra syllram av kraftig dimension. Upphöjningen ger en torr och luftig förvaring. Det nedre stockvarvet som vilar på stolparna, mushyllan, är en kluven halvstock med kupningen upp. Den stoppar möss och råttor från att komma in i härbret. Dörrarna till härbrena är ofta påkostade med lås och smidesgångjärn. Inne i härbrena finns bingar för förvaring av säd.

Figur 1. Härbret ligger i Färnäs välbevarade bymiljö.

**Figur 2 – 3. (Vä) Medeltida knutskallar och (hö) invändiga flyttmarkeringar.
Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.**

Figur 5. Härbret har ovanligt brant takfall. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 6. Bräddörren med handsmidda beslag. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 7. Stolpkonstruktion med mushylla. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnadsminnesförklaring

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

Härbret är ett av landets äldsta välbevarade härbren som genom sin ålder och byggnadsteknik utgör ett viktigt dokument över gången tid. Spåren av märkning av timret som tyder på flyttning vittnar om sedvänjan att betrakta timmerbyggnader som lösöre som delades upp vid arvsskiften. Dessa egenskaper gör härbret synnerligen märkligt i lagens mening vilket motiverar att den förklaras som byggnadsminne.

Skyddsbestämmelser

Skyddsföreskrifterna omfattar härbret och skyddsområdet som är markerat på kartan.

1. Byggnaden får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
2. Ingrepp får inte göras i byggnadens stomme.
3. Ingrepp i, eller ändring av, äldre fast inredning får inte göras.
4. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
5. Området kring byggnaden skall hållas i ett sådant skick att byggnadsminnets karaktär inte förvanskas. Nybyggnad får inte ske inom detta område.

Samråd skall ske med länsstyrelsen i frågor som rör underhåll och vård av byggnaden och området.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får länsstyrelsen enligt 3 kap 14§ KML lämna till stånd till sådana förändringar.

Figur 8. Byggnadsminnets skyddsområde. Ur beslut 2007.09.04.

Administrativa fakta

Kommun: Mora

Fastighetsbeteckning: Färnäs 77:28

Byggnadsminnesförklaring: 2007.09.04

Tillgänglighet: Härbret kan upplevas som en del av bymiljön i Färnäs.

[Byggnadsminnesförklaring Härbret i Färnäs beslut 2007.09.04](#)
[Härbret i Färnäs i Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister](#)